

*До разової спеціалізованої вченої ради PhD 9856
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка
(46027, м. Тернопіль, вул. Максима Кривоноса, 2)*

ВІДГУК

офіційного опонента

**доктора психологічних наук, професора, професора кафедри психології
Запорізького національного університету
Шевченко Наталії Федорівни
на дисертацію Вінничук Мирослави Вікторівни
«Формування особистісної готовності майбутніх педагогів до діалогізації
освітнього процесу», подану на здобуття ступеня доктора філософії за
спеціальністю 053 Психологія**

Актуальність теми дослідження. Дисертаційна робота Вінничук Мирослави Вікторівни присвячена проблемі, що має виняткове значення для сучасного українського суспільства. Питання формування особистісної готовності майбутніх педагогів до діалогізації освітнього процесу надзвичайно важливе у сучасному контексті реформування вітчизняної освіти, де особливий акцент зроблено на особистісно-орієнтованому, гуманістичному підході до навчання. В умовах динамічних суспільних змін, викликаних зокрема і військовими подіями, педагог має не лише передавати знання, але й бути фасилітатором розвитку, провідником у процесі становлення особистості учня. Це вимагає переосмислення освітнього процесу, його гуманізації та гуманітаризації.

Проблематика діалогізації освіти у вітчизняному науковому просторі представлена фрагментарно, а особистісна готовність до неї залишається недостатньо дослідженою як цілісне психологічне утворення. Вагомість звернення до цієї теми підсилюється викликами сучасної педагогічної практики, яка вимагає від викладача не лише фахової компетентності, а й емоційної зрілості, відкритості до Іншого, здатності вибудовувати суб'єкт-суб'єктну

взаємодію на основі поваги, емпатії, рефлексії, гуманістичних цінностей та спільного творення смислів.

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації. Дисертаційна робота має чітку структуру, складається з анотації, вступу, 3 розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. У вступі подано інформацію про стан дослідження окресленої проблеми та її актуальність, сформульовано об'єкт, предмет, мету, завдання дослідження, визначено наукову новизну і практичне значення отриманих результатів дослідження, надано відомості про апробацію та впровадження.

У *першому розділі* подано ґрунтовний теоретичний аналіз категоріального апарату дослідження. Авторка розкриває сутність поняття освітнього діалогу в гуманістичному та філософсько-психологічному дискурсі, здійснює аналіз концептуальних засад, що відображають його природу як способу міжособистісної взаємодії у педагогічному процесі. Особливу увагу приділено аналізу поняття «особистісна готовність» майбутнього педагога до діалогізації, його місцю в структурі професійної діяльності. Авторка аргументовано доводить, що ця готовність не є вродженою чи сталою характеристикою, а формується поступово в процесі фахової підготовки, набуваючи якісно нових проявів у контексті діалогічної взаємодії. У роботі виокремлено чотири компоненти особистісної готовності: мотиваційно-ціннісний, комунікативно-перцептивний, фасилітативний, рефлексивно-розвивальний. Кожен компонент деталізовано через конкретні показники, що створює чітку основу для подальшого емпіричного вимірювання та формування. Авторське трактування компонентів має глибоке методологічне підґрунтя та відображає сучасні наукові підходи до професійної підготовки педагогів.

Другий розділ присвячено організації та проведенню емпіричного дослідження. У ньому детально описано процедуру операціоналізації кожного з компонентів особистісної готовності, представлено валідні діагностичні методики, охарактеризовано вибірку дослідження та процедуру збору й аналізу даних. Авторка застосувала комплексний статистичний аналіз: описова

статистика, критерій Шапіро-Уїлка, коефіцієнт кореляції r-Пірсона, факторний аналіз за методом головних компонент, кластерний аналіз методом k-середніх та ін. Для оцінки ефективності формувального етапу використано непараметричні критерії: U-критерій Манна-Уїтні, критерій Вілкоксона і кутове перетворення ϕ^* -Фішера.

У результаті емпіричного аналізу авторка виявила структурну відповідність теоретично окреслених компонентів фактичним даним, виокремила чотири фактори (автентичність, емпатійність, суб'єктність, фасилітативність), що репрезентують підґрунтя особистісної готовності до діалогізації. Запропоновано рівневе розмежування особистісної готовності: низький, середній і високий рівні. Надано їх якісну характеристику, що дозволяє диференціювати потреби здобувачів в освітньому середовищі.

У *третьому розділі* представлена структурна модель формування особистісної готовності майбутніх педагогів до діалогізації освітнього процесу, що включає концептуальний, формувальний та результативний блоки. Методологічною основою моделі є суб'єктно-вчинковий, діалогічний та екзистенційно-феноменологічний підходи, а її практична реалізація ґрунтується на принципах активності, контекстуальності, рефлексивності та суб'єктності.

Для реалізації моделі розроблено та апробовано авторську програму соціально-психологічного тренінгу «Діалог починається з мене: шлях до педагогічної майстерності», яка є логічним продовженням попередніх етапів дослідження. Програма складається з трьох взаємодоповнювальних блоків: «Відкрий себе» (спрямований на самопізнання), «Гармонія взаємодії» (фокусувався на ефективній комунікації) та «Внутрішнє світло» (передбачав розвиток саморегуляції та самовдосконалення). Зміст тренінгу спирався на виокремлені внутрішні чинники розвитку особистісної готовності та відповідав логіці розвитку компонентів готовності.

Ефективність програми підтверджено результатами формувального експерименту. Загалом, в експериментальній групі суттєво зменшилася частка студентів із низьким рівнем готовності та значно зросла кількість тих, хто досяг високого рівня. У контрольній групі статистично значущих змін не виявлено. Це

переконливо свідчить, що формування особистісної готовності майбутніх педагогів до діалогізації освітнього процесу є керованим психолого-педагогічним процесом.

Таким чином, усі положення і висновки дисертації Вінничук Мирослави Вікторівни належним чином обґрунтовані, логічно взаємопов'язані з результатами теоретичного та емпіричного аналізу, відповідають меті і завданням дослідження.

Наукова новизна та теоретичне значення отриманих результатів. Аналіз результатів дослідження свідчить, що дисертанткою вперше теоретично обґрунтовано та визначено поняття особистісної готовності до діалогізації освітнього процесу як складного динамічного утворення, виокремлено та деталізовано структурні компоненти та показники готовності, що надає чіткі орієнтири для подальших досліджень та практичних інтервенцій. Завдяки емпіричному дослідженню вперше виявлено чотири внутрішні чинники, що зумовлюють розвиток цієї готовності: автентичність, емпатійність, суб'єктність та фасилітативність. Розроблено та апробовано структурну модель формування особистісної готовності, яка ґрунтується на суб'єктно-вчинковому, діалогічному та екзистенційно-феноменологічному підходах. Завдяки розробленій і апробованій розвивальній програмі поглиблено уявлення про можливості використання соціально-психологічного тренінгу для особистісного та професійного становлення майбутніх педагогів у закладах вищої освіти. Також подальшого розвитку набуло наукове уявлення про освітній діалог як гуманітарну психолого-педагогічну технологію, що виступає механізмом становлення особистості в освітньому середовищі.

Практичне значення отриманих результатів. Отримані результати мають вагомe практичне значення і можуть бути ефективно використані у системі підготовки майбутніх педагогів. Розроблена авторська тренінгова програма «Діалог починається з мене: шлях до педагогічної майстерності» може бути інтегрована у викладання дисциплін психолого-педагогічного циклу. Особливої уваги заслуговує розроблений робочий зошит учасника тренінгу (Додаток Є), який забезпечує структурований супровід кожного етапу роботи.

Цей зошит включає теоретичні акценти, практичні вправи, завдання для саморефлексії та слугує інструментом фіксації особистісного розвитку учасників.

Матеріали дослідження можуть бути адаптовані для розвитку діалогічної компетентності в освітньому середовищі загалом, сприяючи гуманізації освітньої взаємодії. Програма також може стати складовою методичного забезпечення діяльності психологічної служби закладів вищої освіти та бути адаптованою для роботи з іншими категоріями здобувачів освіти, які потребують розвитку особистісної готовності до суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Ефективність програми підтверджена її впровадженням у освітній процес кількох провідних українських університетів.

Повнота викладу у наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Основні наукові результати дисертації Вінничук Мирослави Вікторівни викладені у 10 наукових публікаціях. Серед опублікованих праць: 3 статті у наукових фахових виданнях України категорії Б, 1 публікація у колективній монографії та 6 тез у збірниках матеріалів міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій. Аналіз змісту зазначених публікацій свідчить про достатню повноту викладу ключових аспектів дисертації, що забезпечує прозорість та відповідність опублікованих матеріалів змісту дисертаційної роботи. Загальний обсяг та якість публікацій є достатніми для здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Відсутність порушення академічної доброчесності. Можна констатувати відсутність порушень академічної доброчесності при представленні результатів дисертаційної роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело. Дотримання стандартів академічної доброчесності також підтверджується наявністю ґрунтовного списку використаних джерел, який налічує 212 найменувань, включаючи 43 іноземні джерела. Це свідчить про ретельну роботу з науковою літературою та належне цитування ідей інших авторів. Прозорість у визначенні особистого внеску дисертантки у співавторських публікаціях також є підтвердженням високого рівня академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. Загалом позитивно оцінюючи дисертаційну роботу й відзначаючи її відповідність вимогам до наукових досліджень, для подальшого наукового пошуку проблеми вважаю за необхідне надати пояснення таким дискусійним аспектам:

1. Хоча у дисертації слушно обґрунтовано вибір саме четвертокурсників як цільової групи дослідження, все ж формування особистісної готовності є динамічним процесом, тому варто було б залучити до порівняльного аналізу студентів різних курсів. Це дозволило б простежити динаміку формування особистісної готовності майбутніх педагогів упродовж навчання, а також виявити особливості її становлення на різних етапах професійної підготовки, що збагатило б емпіричну частину роботи і дало б ширший матеріал для наукових висновків.

2. Рівні сформованості особистісної готовності визначено як низький, середній і високий, що є цілком прийнятною класифікацією в межах кластерного аналізу. Водночас така назва рівнів є занадто узагальненою і не дає можливості повноцінно відтворити якісні характеристики кожного кластера.

3. У процесі формувального етапу дослідження авторкою успішно реалізовано тренінгову програму, однак у роботі не представлено якісного аналізу суб'єктивного досвіду учасників, який дозволив би глибше виявити змістові аспекти особистісних змін. Залучення якісних методів дозволило б поглибити інтерпретацію кількісних результатів та посилити доказовість ефективності тренінгової програми.

4. Враховуючи значущість розробленого і апробованого соціально-психологічного тренінгу для студентів «Діалог починається з мене: шлях до педагогічної майстерності», рекомендуємо авторці опублікувати його у повному обсязі як навчально-методичне видання.

Побажання щодо поліпшення роботи не знижують загальної позитивної оцінки проведеного дослідження, його теоретичної та практичної цінності.

Дисертаційна робота є завершеною, цілісною, самостійною, характеризується науковою новизною, теоретичним і практичним значенням.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Вінничук Мирослави Вікторівни «Формування особистісної готовності майбутніх педагогів до діалогізації освітнього процесу» є самостійною, завершеною науково-дослідною працею, що відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р. (зі змінами, внесеними відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України № 341 від 21 березня 2022 р.), а її авторка, Вінничук Мирослава Вікторівна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія у галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

Офіційний опонент

доктор психологічних наук, професор,

професор кафедри психології

Запорізького національного університету

Наталія ШЕВЧЕНКО

Вчений секретар

Оксана ПРОЦЕНКО

Підпис
засвідчую

НАЧАЛЬНИК
ВІДДІЛУ КАДРІВ

